

سند ملی توسعه استان تهران

مقدمه

یکی از گامهای جدید در نظام برنامه ریزی کشور، پیش بینی طراحی و تدوین اسناد ملی توسعه استانی در کنار اسناد ملی توسعه بخشی و فرابخشی در قانون برنامه چهارم توسعه در جهت تقویت نگاه منطقه ای به برنامه های توسعه کشور در قالب مواد ۷۲ و ۱۵۵ این قانون است

ماده ۷۲ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
دولت مکلف است به منظور توزیع مناسب جمعیت و فعالیتهای در پهنه سرزمین با هدف استفاده کارآمد از قابلیتهای و مزیتهای کشور، با استفاده از مطالعات انجام شده، سند ملی آمایش سرزمین مشتمل بر سطوح ذیل را از ابتدای برنامه چهارم به مرحله اجرا درآورد:

الف: سطح کلان شامل:

- ۱- چشم انداز بلندمدت توسعه فضایی کشور در چارچوب سیاستهای کلی نظام، تحلیل شرایط منطقه ای و بین المللی و امکانات، محدودیتهای و مزیتهای سرزمین
- ۲- راهبردهای کلی توزیع جمعیت در سرزمین، الگوی اسکان و نظام شهری و روستایی کشور
- ۳- راهبردهای خاص مناطق و عرصه هایی که به لحاظ امنیتی و دفاعی، حفاظت از منابع طبیعی، محیط زیست و میراث فرهنگی دارای موقعیت ویژه می باشند.
- ۴- پایگاه اطلاعات مکانی و جغرافیایی و اسناد تصویری مرتبط

ب: سطح بخشی شامل:

- ۱- راهبردهای هماهنگ و سازگار بلندمدت توسعه و توزیع فضایی بخشهای مختلف اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی منطبق با ویژگیهای سرزمین
- ۲- سیاستها و توصیه های منطقه ای و سرزمینی بخشها
- ۳- اقدامها و عملیات اولویت دار در توسعه بخش

ج - سطح استانی شامل:

- ۱- نظریه پایه توسعه استانها، حاوی بخشهای محوری و اولویت دار در توسعه استان و تعیین نقش هر استان در تقسیم کار ملی
- ۲- سازمان فضایی توسعه استان (محورها و مراکز عمده در توسعه استان)
- ۳- اقدامها و عملیات اولویت دار در توسعه استان

تبصره: سند ملی توسعه بخش و سند های ملی توسعه استان، موضوع فصل سیزدهم این قانون، بر اساس جهت گیریهای سند ملی آمایش سرزمین و متناسب با ویژگیهای هر یک تنظیم و پس از تصویب هیئت وزیران، مبنای

تنظیم عملیات اجرایی برنامه چهارم قرار میگیرد. دولت مکلف است لوایح بودجه های سنواتی را بر اساس اسناد فوق تنظیم و تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید.

سند ملی سندی است راهبردی که جهت گیریهای اصلی بخش، استان و یا طرحهای ویژه را در چارچوب تحقق چشم انداز بیست ساله توسعه، تبیین و حسب مورد به تصویب مجلس شورای اسلامی و یا هیئت وزیران می رسد. عملیات اجرایی این اسناد در چارچوب مصوبات بودجه ه ای سنواتی و س ایر قوا نین موضوعه صورت می پذیرد.

ماده ۱۵۵ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

کلیه عملیات اجرایی طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای و سرمایه‌گذاری که در سالهای برنامه چهارم بر مبنای اسناد ملی توسعه بخشی، اسناد ملی توسعه استانی و اسناد ملی توسعه ویژه، با خصوصیات ذیل و بر مبنای این قانون به تصویب هیئت وزیران می رسد سازماندهی و اجرا می شود:

الف: سند ملی توسعه بخش، سندی راهبردی است که با توجه به قابلیتها، امکانات، محدودیتها و مسائل اساسی، جهت گیریهای اصلی، هدفهای کمی و کیفی بلندمدت و میان مدت، فعالیتهای محوری و سیاستهای فضایی و منطقه ای و همچنین اقدامهای مهم محوری و فعالیتهای اولویت دار توسعه بخش را تبیین می نماید. اسناد ملی توسعه امور بخشی به پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و دستگاه های اجرایی ذی ربط تهیه می شود.

ب: سند توسعه استان، سندی راهبردی است که با توجه به قابلیتها، محدودیتها و تنگناهای توسعه استان، اصلیتین جهت گیریها در زمینه جمعیت و نیروی انسانی، منابع طبیعی زیربناها و فعالیتها اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و هدفهای کمی و کیفی بلندمدت و میان مدت توسعه استان را در چارچوب راهبردهای کلان برنامه چهارم و سند

ملی آمایش سرزمین و طرحهای توسعه و عمران و اسناد ملی توسعه بخشی تبیین می نماید.

ج: سند ملی توسعه ویژه فرابخشی، مجموعه ای از چند طرح و فعالیت با پوشش فراگیر بر ای مناطق و بخشهای مختلف مانند قلمرو تأمین اجتماعی، فقرزدایی و اشتغال موضوعیت یافته و تنظیم می شود. زمانبندی، اولویتهای زمانی، موضوعی) بخشهای مختلف (و مکانی) استانهای مختلف) اجرای طرحها و پروژه های آن در این سند مشخص می شود.

د: اقدامها و عملیاتی که در جهت تحقق هدفهای پیش بینی شده در اسناد توسعه بخشی، استانی و ویژه فرابخشی ضرورت اجرا می یابند در لایحه بودجه سالانه کل کشور درج و به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد.

ه: کلیه دستگاههای اجرایی ملی کشور موظفند برنامه اجرای و عملیاتی خود را در قالب اسناد ملی توسعه در چارچوب ضوابط فوق با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و پس از تصویب در هیئت وزیران به مرحله اجرا در آورند. بودجه سنواتی این دستگاه ها بر اساس اسناد فوق تنظیم می شود.

و : کلیه دستگاه های اجرایی استانی موظفاند برنامه اجرایی و عملیاتی خود را در قالب اسناد توسعه استانی در چارچوب ضوابط فوق با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهیه و پس از تصویب شورای برنامه ریزی و توسعه استان به مرحله اجرا درآورند . بودجه سنواتی دستگاه های استانی بر اساس این اسناد تنظیم می شود .
ز : سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور مکلف است نسبت به تلفیق اسناد توسعه بخشی ، استانی و ویژه باهماهنگی دستگاه های اجرایی ذی ربط اقدام و موارد را به تصویب هیئت وزیران برساند .

اسناد ملی توسعه استانها ، سندی راهبردی است که خطوط کلی و محوری توسعه استان در ۲۰ سال آینده را تبیین می کند و یکی از اسناد بالادستی برای تهیه و تدوین برنامه های ۵ ساله ۱۳۸۴ خواهد بود . در استان بوده و سند راهنمای عملیات اجرایی استان در طی سالهای ۱۴۰۴ این سندها ، قابل یتهها ، محدود یتهها و تنگناها و مسائل اساسی توسعه استانها شناسائی و مبتنی بر آن، اهداف، راهبردها و شاخصهای هدف کمی استان در برنامه چهارم توسعه استخراج شده است.

کار تهیه سند ملی توسعه استان تهران از اوایل تیرماه سال ۸۲ و با تشکیل گروههای کارشناسی متشکل از سازمان مدیریت و برنامه ریزی و دستگاه های اجرایی استان آغاز شد و نتیجه کار گروههای کارشناسی یاد شده بصورت مکرر در کارگروههای تخصصی شورای برنامه ریزی و توسعه استان، کمیته های برنامه ریزی شهرستانها و شورای برنامه ریزی و توسعه استان مورد بحث و بررسی قرار گرفت . همزمان با این فرآیند ، سند تهیه شده از یک طرف در چارچوب کمیته ای مرکب از کارشناسان و صاحب نظران اجرایی ودانشگاهی در سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان به بحث و بررسی گذاشته شد و از طرف دیگر جهت اظهار نظر به حدود ۵۰ نفر از صاحب نظران برجسته دانشگاهی و اجرایی و برخی از مدیران اجرایی فعلی و قبلی استان ارسال گردید. در نهایت این سند، در مهرماه سال ۸۴ در شورای برنامه ریزی و توسعه استان تأیید و جهت طی مراحل بررسی و تصویب نهائی به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارسال شد و در جلسه مورخ ۱۳۸۴/۴/۵ هیأت دولت به تصویب نهایی رسید .

باسمه تعالی

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور - وزارت کشور

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۴/۴/۵ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و به استناد تبصره ماده (۷۲) و ماده (۱۵۵) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب - ۱۳۸۳ تصویب نمود:

۱- اسناد ملی توسعه استانهای کشور (۳۰ استان) شامل اصلی ترین قابلیتهای توسعه، عمده ترین تنگناها و محدودیتهای توسعه، مسائل اساسی استان، هدفهای بلندمدت و راهبردهای بلندمدت توسعه و شاخصهای هدف کمی در برنامه چهارم توسعه به شرح پیوست تعیین می شوند.

۲- سند ملی توسعه هر استان مبنای تهیه برنامههای میان مدت و بودجههای سالانه آن استان می باشد.

۳- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است با همکاری دستگاههای اجرایی ملی و استانی در چارچوب اسناد بخشی و فرابخشی نسبت به تهیه برنامه های اجرایی و عملیاتی شامل اهداف کمی و شاخصهای هر بخش اقدام و به استانها ابلاغ نماید.

محمد رضا عارف

معاون اول رئیس جمهور

اصلی ترین قابلیت های توسعه استان

- ۱- مرکزیت سیاسی، اداری، قضایی، اقتصادی و مدیریتی در تهران
- ۲- وجود کلان شهرهای تهران و کرج
- ۳- استقرار حدود یک سوم انواع صنایع بزرگ کشور و صنایع بزرگ تبدیلی و بسته بندی محصولات کشاورزی در استان
- ۴- استقرار بر مسیر کریدورهای بین المللی حمل و نقل و وجود شبکه مناسب ارتباطی زمینی، هوایی هوایی بین المللی و ریلی به کلیه HUB با توجه به فرودگاه بین المللی امام خمینی به عنوان نقاط کشور و جهان
- ۵- برخورداری از حدود یک سوم شبکه های ارتباطی مخابراتی کشور و فرودگاه پیام به عنوان پستی منطقه HUB
- ۶- توان تامین انرژی برای انواع فعالیتها
- ۷- وجود زیر ساخت های گسترده بازرگانی و مرکزیت تجاری در سطح ملی و بزرگترین بازار مصرف کشور برای تولیدات مختلف و استقرار واحدهای عمده تهیه و توزیع کالای کشور در استان
- ۸- برخورداری از منابع قابل توجه سرمایه ای و گردش سریع سرمایه با عملکرد ملی و فراملی
- ۹- استقرار مراکز عمده خدمات برتر در سطوح ملی و فراملی (فنی، مهندسی، مشاوره‌ای، علمی تخصصی، مالی و اعتباری، بهداشتی و درمانی)
- ۱۰- برخورداری از نیروی انسانی متخصص و ماهر
- ۱۱- استقرار مراکز عمده و سطح بالای پژوهشی و آموزش عالی
- ۱۲- تمرکز بخش عمده ای از فعالیتهای ورزشی، فرهنگی و هنری کشور (مطبوعات و رسانه‌های جمعی، نشر و چاپ، تئاتر و سینما، ورزش و تربیت بدنی، همایشها و جشنوارهها، نمایشگاههای بین المللی
- ۱۳- تمرکز بخش عمده ای از نهادها و تشکلهای مدنی و سیاسی
- ۱۴- بالا بودن سطح فرهنگ عمومی و مشارکت فعال زنان در امور اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی
- ۱۵- همجواری با حوضه‌های آبریز شمال و غرب کشور و برخورداری از منابع آبهای زیرزمینی در فیروزکوه و دماوند
- ۱۶- برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، مذهبی و فرهنگی و نواحی تفرجگاهی و تأسیسات گردشگری
- ۱۷- اقلیم مناسب و اراضی مستعد کشاورزی
- ۱۸- توانایی به کارگیری انرژی‌های نو و تجدیدپذیر برای تأمین برق (انرژی باد، زیست توده و خورشید)
- ۱۹- وجود زمینه‌های قانونی برای توسعه ورزش، نگرش مثبت جامعه به فعالیتهای ورزشی، گرایش به سرمایه‌گذاری و خدمات رسانی در (NGO) بخش خصوصی و تشکل های داوطلب غیردولتی توسعه ورزش

عمده‌ترین تنگناها و محدودیت‌های توسعه استان

- محدودیت منابع آب های سطحی و زیر زمینی
- محدودیت اراضی برای توسعه شهرهای موجود
- زلزله خیزی و وجود گسله‌های فعال
- ضعف پوشش گیاهی و کافی نبودن عملیات آبخیزداری و شوری و تخریب خاک
- پدیده وارونگی هوا در شهرهای تهران و کرج
- وابستگی شدید منابع مالی بخش ورزش به درآمدهای عمومی

اصلی ترین مسائل توسعه استان

- ۱- دخالت مدیریت کلان کشور در مدیریت استان و نبود مدیریت واحد شهری مناسب
- ۲- تمرکز شدید فعالیت های اداری، بازرگانی و خدماتی و نظامی با عملکرد ملی در کلان شهرهای تهران و کرج
- ۳- مهاجرت‌های بی رویه به استان، تمرکز شدید جمعیت و توسعه شهری و روستایی متمرکز و مهارنشده و وجود پدیده حاشیه نشینی
- ۴- کمبود امکانات به لحاظ سرانه آموزشی، ورزشی، فرهنگی و تأسیسات و تسهیلات شهری به ویژه تأسیسات جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب شهری
- ۵- گسترش روز افزون تغییر کاربری اراضی زراعی و باغات و تصرف حریم رودخانه‌ها
- ۶- بهره برداری نامناسب از منابع آبهای سطحی و زیر زمینی
- ۷- استقرار مراکز جمعیتی بر روی گسله‌های زلزله و مسیله‌ها
- ۸- استقرار خطوط انتقال انرژی و آب و انبارهای ذخیره سوخت در مراکز تجمع جمعیت و فعالیت
- ۹- استقرار زاغه های مهمات، صنایع دفاعی و پادگانهای نظامی در مراکز تجمع جمعیت و فعالیت
- ۱۰- بحرانی بودن شرایط زیست محیطی آب، خاک، هوا و در کلان شهرهای استان و آلودگی شدید محیط- زیست در سایر نقاط آن
- ۱۱- عدم کشش شبکه حمل و نقل درون شهری و برون شهری استان
- ۱۲- کمبود و نارسایی در تأمین امنیت اجتماعی
- ۱۳- بیکاری بالای جوانان و فارغ التحصیلان دانشگاهی
- ۱۴- پایین بودن بهره وری نیروی کار و سرمایه
- ۱۵- فقدان نظام شناسایی استعدادهای ورزشی

چشم انداز استان در افق ۱۴۰۴

با توجه به قابلیت‌های و تنگناها و استقرار مرکزیت کشور، توسعه پایدار بر محوریت ایفای نقش مدیریت عالی فرآیندهای توسعه ملی و روابط فراملی کشور، امور تخصصی، علمی، آموزشی و پژوهشی در سطوح ملی و فراملی، خدمات برتر تخصصی و فنی و مهندسی و صنایع با تکنولوژی برتر با تکیه بر ICT در قالب یک مدیریت یکپارچه و واحد استانی استوار خواهد بود و این استان به نماد توسعه یافتگی کشور تبدیل خواهد شد.

الف اهداف استان در مفهوم عام آن

- ۱- ایجاد مدیریت واحد شهری در شهرهای بزرگ
- ۲- سالم سازی محیط زیست
- ۳- دستیابی به تعادل فضائی و مهار و کنترل رشد جمعیتی و کالبدی مجموعه شهری تهران
- ۴- اعتلای معرفت دینی، ارزشهای فرهنگی و ویژگی های هویتی استان و ساماندهی فعالیتهای فرهنگی، اجتماعی و ورزشی و توزیع متعادل امکانات در سطح استان
- ۵- حفظ، احیا و بهره برداری مناسب از منابع پایه و طبیعی
- ۶- حفظ، احیا و بهره برداری مناسب از منابع آب محدود
- ۷- ارتقاء امنیت نقاط شهری و روستایی در برابر حوادث طبیعی و غیرمترقبه
- ۸- ساماندهی ترافیک در تردد های شهری و بین شهری
- ۹- ساماندهی بازارهای کالا
- ۱۰- ساماندهی فعالیتهای صنعتی
- ۱۱- ساماندهی فعالیتهای کشاورزی، افزایش بهره‌وری محصولات و فرآورده ها با تأکید بر توسعه کشت‌های متراکم و گلخانه‌ای و کاهش ضایعات
- ۱۲- ساماندهی صنعت گردشگری
- ۱۳- نهادینه سازی بهره وری و افزایش آن در بخش های اقتصادی و عوامل تولید
- ۱۴- ارتقاء نقش ورزش در تأمین سلامت جسمی و روحی و تقویت توانمندیهای افراد و گروه های اجتماعی
- ۱۵- در استان (M.D.G) دستیابی به هدف های توسعه هزاره
- ۱۶- توانمندسازی بخش تعاونی برای ایفای فعالیتهای گسترده و اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ
- ۱۷- توسعه نقش و جایگاه زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان

ب اهداف بلند مدت استان به لحاظ استقرار مرکزیت کشور در آن

- ۱- اصلاح در ساختار مدیریت توسعه ای شهر تهران و هویت بخشی به مدیریت استانی در آن متناسب با جایگاه مرکزیت آن و درمقایسه با کلانشهرهای مشابه در دنیا
- ۲- تقویت نقش بین المللی کلانشهر تهران در زمینه فعالیتهای آموزشی و پژوهشی سطح بالای تخصصی و خدمات برتر
- ۳- مقابله با بحران آلودگی هوای کلانشهر تهران
- ۴- ساماندهی ترافیک در تردهای شهری و مبادی ورودی و خروجی کلانشهر تهران متناسب با جایگاه مرکزیت کشور

الف راهبردهای استان در مفهوم عام آن

- فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای افزایش مشارکت‌های مردمی در مدیریت و خدمات شهری و واگذاری فعالیت‌ها به بخش‌های عمومی غیردولتی (به ویژه شوراهای، خصوصی، تعاونی‌ها در قالب مدیریت واحد شهری (NGO) سازمانهای غیردولتی)
- ایجاد شرایط ویژه در مجموعه شهری تهران برای معکوس نمودن روند مهاجرت
- تقویت الگوی چند مرکزی ساختار فضایی استان
- توسعه شهری بر اساس موازین شهر سالم و رعایت ضوابط زیست محیطی
- بسترسازی برای ایجاد توسعه اجتماعی، فرهنگی و ورزشی برای ساکنان استان با تاکید بر تقویت زمینه‌های- گذران اوقات فراغت
- اصلاح و تغییر الگوی توزیع و مصرف آب و انرژی
- تأمین امنیت سازه‌های موجود و در حال ساخت در برابر حوادث طبیعی و غیرمترقبه
- تقویت امر پیشگیری و مدیریت بحران و بازسازی در برابر حوادث طبیعی و غیرمترقبه
- ساماندهی خطوط انتقال انرژی و آب و انبارهای ذخیره سوخت در جهت ارتقاء امنیت نقاط تجمع جمعیت و فعالیت در برابر حوادث مربوطه

- ساماندهی استقرار امکانات و تجهیزات دفاعی، امنیتی در سطح استان در جهت ارتقاء امنیت نقاط تجمع جمعیت و فعالیت در برابر حوادث مربوط
- توسعه و بهینه‌سازی شبکه های حمل و نقل به ویژه در نقاط شهری
- توسعه بورس های کالایی با عملکرد ملی و منطقه‌ای
- اصلاح در ساختار صنعتی
- ممنوعیت تغییر کاربری اراضی باغی، زراعی، جنگلی و مرتعی
- بهبود مدیریت و اصلاح شیوه های تولید در بخش کشاورزی استان
- توسعه صنعت پرورش گل در نقاط مستعد استان برای صادرات
- تبدیل استان به یکی از قطبهای گردشگری کشور
- اقتصادی نمودن تولید کالاها و خدمات
- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع با تکنولوژی برتر و غیرآلاینده مجاز (صنایع نوین (الکترونیک پیشرفته، تجهیزات و ابزار دقیق، بیوتکنولوژی اپیک، اتوماسیون سیستم‌های تولیدی، موادپیشرفته و مهندسی نرم افزار
- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش های اقتصادی و عوامل تولید
- گسترش ورزش‌های پرورشی، همگانی، تفریحی، قهرمانی و حرفه‌ای در استان
- ریشه کنی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی
- دستیابی همگانی به آموزش ابتدایی و ترویج و بهبود برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان
- کاهش مرگ و میر مادران و کودکان سل، مالاریا و H.I.V/ مبارزه با بیماری‌های عمده ایدز
- حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاون یها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی
- بسترسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان
- نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه مصرف آب
- ایجاد زمینه های لازم برای جلب مشارکت مردمی و بخش خصوصی در بهره برداری و مدیریت آب
- گسترش پوشش بیمه های اجتماعی و کاهش خدمات انسانی در اثر حوادث

ب راهبردهای استان به لحاظ استقرار مرکزیت کشور در آن

- اعمال مدیریت توسعه‌ای یکپارچه در کلانشهر تهران در ارتباط با سایر نقاط استان
- محدود نمودن نقش دستگاههای ستادی دولت مستقر در تهران به تصمیم‌گیری راهبردی و سیاست‌گذاری دولت در سطح ملی و فراملی
- گسترش تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات در مجموعه شهری تهران
- توسعه فعالیتهای آموزشی و پژوهشی سطح بالای تخصصی و خدمات برتر در مجموعه شهری تهران با عملکرد بین‌المللی
- کاهش میزان آلاینده‌های هوای تهران
- تقویت و تجهیز شبکه‌های حمل و نقل در مجموعه شهری تهران